

УДК 902.2 (477.86)

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ В ОКОЛИЦЯХ СЕЛА СТАРУНЯ

Л.Г.Мацкевий

Інститут українознавства ім. Крип'якевича НАНУ,
вул. Володимира Винниченка, 24, м. Львів, 79008

Охарактеризовано 11 стоянок древнього человека около с. Старуни эпох позднего палеолита и мезолита.

11 stands of the antiquities man are described near Starunya epoches of the late paleolith and mezolita.

Значна кількість унікальних знахідок плейстоценової і голоценової фауни та рослинності в південній частині с. Старуня могла бути синхронна тогочасній людині, пам'ятки якої на цій території були цілком ймовірні. Така думка протягом десятирок років висловлювалася в багатьох роботах [4-10]. Однак ні в одній із публікацій довгий час не відзначались археологічні матеріали, тобто сліди перебування давньої людини у даному районі.

Стосовно проживання людей поблизу старунського місцезнаходження фауни і флори, певний інтерес викликають дерев'яні предмети, виявлені в 1907 році біля туш мамонта та носорога під час роботи шахти з видобутку озокериту. Це, перш за все, згідно зі спостереженнями М.Ломницького, обпалений кавалок деревини і фрагмент патики довжиною близько 1 метра, який був з одного кінця відтятий якимось не дуже гострим знаряддям [20]. Відзначимо й пошкодження на туші носорога, що могли бути нанесені такою палицею-спицею. Подібні факти в багатьох регіонах, часом, є характерною ознакою перебування людини чи навіть свідчать про її мисливську діяльність на певній території в добу існування мамонта і шерстистого носорога. Присутність людини не виключалась і в наступний час, тобто у період побутування тварин з другого – голоценового комплексу остеологічних решток із старунського місцезнаходження (1985 року Крикарпатською археологічною експедицією Інституту суспільних наук Академії наук України (начальник експедиції – Л.Г.Мацкевий) були здійснені комплексні інтердисциплінарні дослідження в околицях с. Старуня. Крім працівників Інституту, в роботах брали участь і спеціалісти інших установ. У результаті цих досліджень безпосередньо поблизу палеонтологічного місцезнаходження було відкрито 12, частково 2-3 шарових, пам'яток археології, в яких простежено не менше 17 поселень давньої людини. Пам'ятки датуються від кам'яної доби до середньовіччя включно [6]. За такою проблематикою виголошено ряд доповідей і повідомлень на міжнародних конференціях, відзначені вже позитивні відгуки на ці дослідження [1] та інтердисциплінарність польових і камеральних археологічних робіт у с. Старуня забезпечувалися завдяки участі працівників багатьох установ. Так, геоморфологіч-

но-стратиграфічні спостереження проводились О.М.Адаменком (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу) [18] і А.Л.Александровським (Інститут географії АН СРСР) [1]. Остеологічні матеріали вивчались: фауна хребетних – К.А.Татариним (Львівський медінститут) [13], а безхребетних – Т.Д.Білінкевич (Державний природознавчий музей НАН України) [2]. Палеоботанічні та флористичні спостереження здійснювались О.К.Кашішин (Івано-Франківський краєзнавчий музей) і Г.О.Пашкевич (Інститут археології НАН України) [18]. Петрографічно-мінералогічні визначення належать Н.Х.Білоус і М.Д.Петруняку (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу) [7], а також Є.П.Рибачку (Львівський національний університет імені І.Франка) [12-20]. Абсолютне датування взірців деревного вугілля з культурного шару мезолітичного поселення Старуня 1 здійснено Лабораторією Ленінградського відділення Інституту археології АН СРСР [16]. Використано також і напрацювання на цій та суміжних територіях, перш за все, І.К.Іванової, І.Г.Підоплічка і Я.О.Кульчицького. У роботах брали участь викладачі та студенти-практиканти багатьох вузів, учні та краєзнавці.

Найдавніші поселення на території села, на яких були знайдені характерні кам'яні вироби, датуються добою палеоліту. Одне з них, поименоване Старуня 4, зафіксоване в місцевості Нивини-Сегли. Цей пункт розташований на терасоподібному уступі, безпосередньо перед болотом, в якому відзначене головне місцезнаходження фауни та флори. За археолого-етнолого-гічними та іншими оцінками така пам'ятка є залишками тимчасового мисливського табору, який існував близько 30-20 тисяч років тому. Дещо далі від шахти було відкрито ще один мисливський табір Старуня 11 у місцевості Рубанець, який датується у межах 40-30 тисяч років. Із цією часовою інтерпретацією поселень близька абсолютна дата за ^{14}C в 23255 ± 755 років ВР для носорога, що виявлений у 1929 році. Важливі й інші датування мамонта і носорогів у діапазоні 14130–42150 років тому, отримані різними лабораторіями [16]. У мезоліту відзначені на пунктах Старуня 1-3, 4-7 і 9. Найбільш важливі матеріали отримані в результаті багаторічних розкопок на площі 1649 квадратних метрів на стоянці Старуня 1 у місцевості Ластівецька

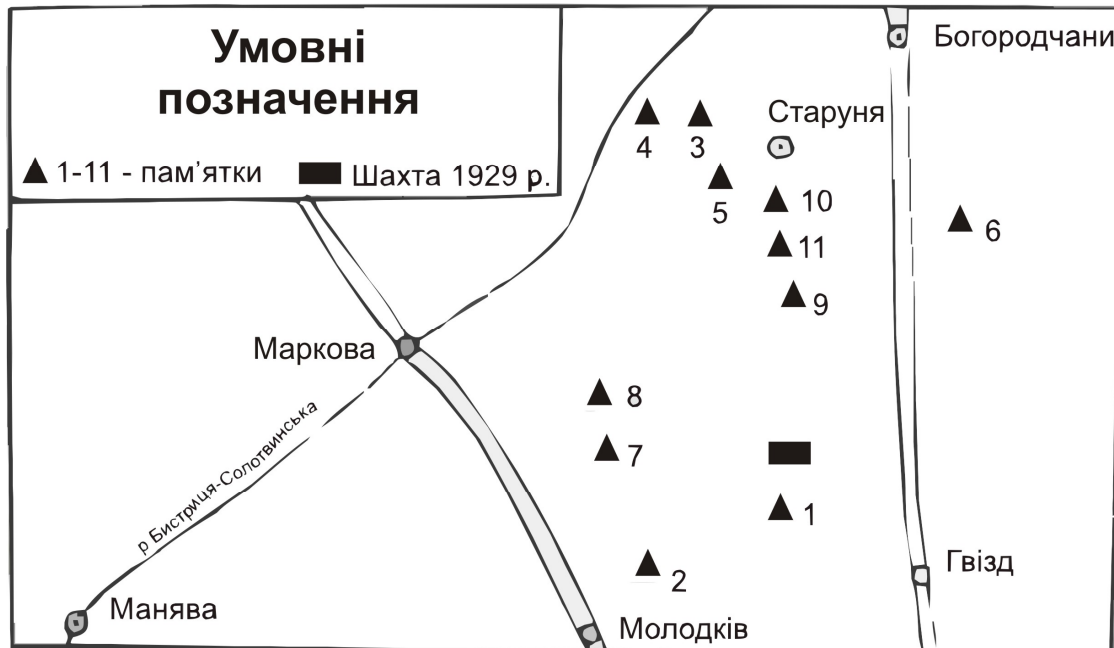

Рисунок 1 – Археологічні пам'ятки с.Старуні

Гора. На цьому базовому поселенні виявлено понад 5 тисяч кам'яних артефактів, фауністичні рештки голоценового часу та інші матеріали. Відзначені також куренеподібні житлово-господарські споруди й залишки вогнищ. Ця мезолітична пам'ятка, датована за ^{14}C , стала епонімом культури Вороців-Старуня [8]. Інші мезолітичні поселення мікрорайону, що належать, в основному, до цієї ж єдності, представлені, як правило, незначною кількістю знахідок і найбільш вірогідно були найчастіше тимчасовими сезонними таборами мисливців, рибалок і збирачів. Пам'ятки датуються VI-IV тисячоліттями до нашої ери.

На пунктах Старуня 1, 2, 5, 8, 10 зафіксовані поселення доби ранньої бронзи. Серед знахідок відзначений характерний ліпний посуд. Крім того, значною серією представлені кам'яні шліфовані сокири. Найбільшою за кількістю групою є виготовлені майже виключно із кременю двосторонньо оброблені струменевою ретушшю наконечники стріл, скребки, вістря, ножі та інші предмети. Найвні й кістки домашніх і диких тварин. Такі комплекси, в основному, типові для подільської групи підкарпатської культури доби ранньої бронзи, хоча деякі з них включають і елементи енеоліту [12]. Поселення датуються III-II тисячоліттями до нашої ери й наявність на цій території пам'яток доби середньовіччя X-XII століть. Такі матеріали зафіксовані на багатшарових пунктах Старуня 3 і 5. Основними характерними знахідками на цих поселеннях є уламки гончарного кружального глиняного посуду. Вінчики таких виробів, як правило, значно відігнуті, а стінки – з типовим врзним орнаментом у вигляді паралельних або хвилястих ліній. Найвні також виробли із каменю та металів. До комплексів віднесені й остеологічні рештки домашніх і диких тварин.

Відзначимо також і першу писемну згадку про с.Старуня, що наводиться М.С.Грушевським [4]. Грамота датована 1378 роком. Очевидно, цей населений пункт існував у той час. У різних місцевостях сучасної Старуні фіксуються різноманітні матеріали такого і дещо більш пізнього періоду, які також заслуговують наукового вивчення. Пункт поймає Старуня 12.

Результати комплексних інтердисциплінарних польових, камеральних, інших робіт Прикарпатської експедиції свідчать про те, що територія в безпосередній близькості від старунського місцезнаходження фауни і флори була досить інтенсивно заселена людськими спільнотами. Тільки в обширах села та його околиць вже зафіксовано більше 10 таких місцевостей. Вік поселень від 40-20 тисяч до середньовіччя включно. Враховуючи, що територія мисливського промислу давніх єдностей нараховувала близько 100 квадратних кілометрів, кількість таких пам'яток є набагато більшою. Очевидно, насиченість мікрорайону давніми поселеннями свідчить про наявність відповідного сприятливого для людини природного середовища, включаючи певні ресурси. Відзначимо місцеву кам'яну сировину, значну кількість водних джерел, багатой фауни та флори, інших можливостей екологічної ніші. Такі умови приваблювали людину, що простежено у багатьох регіонах.

На різних територіях уже досліджено тисячі пам'яток доби палеоліту, але людина того часу поки відома нам лише за нечисленними остеологічними рештками. Наступні епохи представлені, як правило, лише поодинокими особинами. Наявність значної кількості археологічних пам'яток у старунському мікрорайоні відкриває перспективи пошуку й самої людини часів палеоліту та наступних епох в умовах консервації

її залишків у покладах озокериту. Поряд із прекрасно збереженими тушами тварин і багатьох видів рослинності у таких відкладах цілком можливі й захоронення людей.

Література

1. Александровский А.Л., Мацкевой Л.Г. Почвенно-стратиграфические условия залегания мезолита запада Украины // Четвертичный период: палеонтология и археология. – Кишинев, 1989. – С. 218-224.
2. Билинкевич Т.Д., Гинда В.А., Мацкевой Л.Г. Палеонтологические и археологические исследования в связи с 75-летием находок мамонта и носорога // Палеонтологический сборник. – Львов, 1983. – № 20. – С. 92-96.
3. Борисковский П.О. Обзор истории изучения палеолита Украины // Археология. – К., 1947. – Т. I. – С.85-99.
4. Грушевський М. Кілька грамот Владислава Опольського // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. – Львів, 1903. – Т. 51. – С. 4-5.
5. Мацкевой Л.Г., Адаменко О.М., Василенко Б.А. Работы в Старуне // Археологические открытия 1978 года. – Москва, 1979. – С. 366-367.
6. Мацкевой Л.Г. Исследование мезолита и неолита Прикарпатья, Закарпатья и Западного Подолья в 1976-1977 гг. // Археологические исследования на Украине в 1976-1977 гг., – Ужгород, 1978. – С. 28-29.
7. Мацкевой Л.Г. Каменное сырье в мезолите запада Украины // Задачи советской археологии в свете решений XXVII съезда КПСС-Москва, 1987. – С. 164-165.
8. Мацкевой Л.Г. Мезолит запада Украины. – К., 1991. – 148 с.
9. Мацкевой Л.Г., Рыбачёк Е.П. Вулканические стекла в мезолите запада УССР // Reports. 3-rd Seminar in Petroarchaeology. – Plovdiv, 1984. – P. 168-174.
10. Мацкевой Л.Г. Старуня I // Герета І.П., Грибович Р.Т., Мацкевой Л.Г. та ін. Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині кам'яного віку. – К., 1981. – С.130.
11. Обермайер Г. Доисторический человек. – С.-Петербург, 1913. – С.92-95;
12. Свешніков І.К. Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III на початку II тисячоліття до нашої ери. – К., 1974. – 208 с.
13. Татаринов К.А. Позднекайнозойские позвоночные запада Украины. – Луцк, 2000. – 254 с.
14. Alexandrowich S.W. Starunia i badania czwartorzędu w tradycji i inicjatywach Polskiej Akademii Umiejetności. – Krakow, 2004. – S. 196-199; 237.
15. Janusz B. Zabytki przedhistoryczne Galicyi wschodniej. – Lwow, 1918. – S. 46.
16. Kubiak H. Datowanie radioweglem ¹⁴C szczaticow nosorozca wlochatego ze Staruni // Wszzechswiat, 1971. – T. 72. – S. 267-268.
17. Lomnicki M. Wykrycie mamuta (Elephas Primigenius Blumb.) i nosorozca dyluwialnego (Rhinoceros antiquitatis Blumb.) w Starani (pow. Bohorodzanski) // Kosmos, 1908. – R.XXXIII – S. 63-70.
18. Matskevoj L.G., Adamenko O.M., Pashkevich G.A., Tatarinov K.A. The Natural Environment and the Mesolithic Period in the Western Ukraine // Soviet Anthropology and Archaeology. – New York: M.E. Sharpe, 1984. – Vol. 22. – № 4. – P. 30-71.
19. Matskevuj L.G. Interrelations of Fauna, Anthropogenous Factors and other elements of Ecosphere in the West of the Ukraine during Late Palaeolith // Ecosystem Evolution. – Moscow: Palaeontological Institute, 1995. – P. 61.
20. Mackiewoj L.G. Powrot do Staruni // Z otchiani wiekow. – Wroclaw – Warszawa, 1982. – R. XLVIII. – № 1-3. – S. 60-64.

VII Міжнародна конференція

КОНТРОЛЬ І УПРАВЛІННЯ В СКЛАДНИХ СИСТЕМАХ

м. Вінниця
(24-28 жовтня 2005 р.)

Оргкомітет конференції

21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95
Вінницький національний технічний університет, кафедра КСУ

В. М. ДУБОВА

Тел.: (0432) 44 1 57, 44 02 22

E-mail: kuss@faksu.vstu.vinnica.ua

www.vstu.vinnica.ua/mccs2005/

Напрямки роботи конференції:

- Математичне моделювання складних систем
- Перспективні методи і технічні засоби систем контролю і управління
- Контроль і управління в окремих галузях
- Оптимізація складних систем

Матеріали конференції будуть опубліковані у фаховому журналі "Вісник ВПІ".